



Bruxelles, den 14.6.2018
COM(2018) 460 final

ANNEXES 1 to 7

BILAG

til

Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning

om oprettelse af et instrument for naboskab, udviklingssamarbejde og internationalet samarbejde

[...]

{SEC(2018) 310 final} - {SWD(2018) 337 final}

BILAG I
LISTE OVER LANDE OG TERRITORIER I NABOSKABSOMRÅDET

Algeriet
Armenien
Aserbajdsjan
Hviderusland
Egypten
Georgien
Israel
Jordan
Libanon
Libyen
Republikken Moldova
Marokko
De besatte palæstinensiske områder
Syrien
Tunesien
Ukraine

EU-støtte i dette område kan også anvendes til at give den Russiske Føderation mulighed for at deltage i grænseoverskridende samarbejdsprogrammer og i andre relevante flerlandeprogrammer.

BILAG II
SAMARBEJDSOMRÅDER FOR GEOGRAFISKE PROGRAMMER

A. *For alle geografiske regioner*

PERSONER

- 1. God regeringsførelse, demokrati, retsstatsprincippet og menneskerettighederne**
 - (a) Styrke demokrati og demokratiske processer, forvaltning og tilsyn, herunder gennemsigtighed og troværdige valgprocesser
 - (b) Styrke beskyttelsen af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder
 - (c) Fremme bekæmpelsen af forskelsbehandling i alle dens former og fremme ligestillingsprincippet, især mellem kønnene, og rettigheder for personer tilhørende mindretal
 - (d) Fremme et velfungerende civilsamfund og dets rolle i reformprocessen og demokratiske omstillingsprocesser og fremme et miljø, som ansporer civilsamfundets og borgernes deltagelse i den politiske beslutningsproces
 - (e) Øge frie og uafhængige mediers pluralisme, uafhængighed og professionalisme
 - (f) Opbygge staters, samfunds, lokalsamfunds og enkeltpersoners modstandskraft over for politiske, økonomiske, miljømæssige, fødevarerrelaterede, demografiske og samfundsmæssige pres og chok
 - (g) Styrke udviklingen af demokratiske offentlige institutioner på nationalt og subnationalt niveau, herunder et uafhængigt, effektivt og pålideligt retssystem, og fremme retsstatsprincippet og adgangen til retlig prøvelse for alle
 - (h) Støtte reform af den offentlige forvaltning, bl.a. ved hjælp af borgercentreret e-forvaltning, styrkelse af relevante regelkomplekser og den institutionelle opbygning, nationale statistiske systemer og kapaciteter, forsvarlig forvaltning af offentlige midler og bidrag til bekæmpelse af korrupsion
 - (i) Fremme inklusive, afbalancerede og integrerede territorial- og bypolitikker ved at styrke offentlige institutioner og organer på nationalt og subnationalt niveau og ved at støtte en effektiv decentralisering og omstrukturering af staten
 - (j) Øge offentlige institutioners gennemsigtighed og ansvarlighed, styrke offentlige udbud og forvaltning af offentlige midler, udvikle e-forvaltning og styrke leveringen af tjenester
 - (k) Støtte en bæredygtig, ansvarlig og gennemsigtig forvaltning af naturressourcesektorer og dertil hørende indtægter samt reformer for at sikre rimelige, retfærdige og bæredygtige skattepolitikker.

- 2. Udryddelse af fattigdom, bekæmpelse af ulighed samt fremme af bæredygtig udvikling**
 - (a) Udrydde fattigdom, bekæmpe forskelsbehandling og ulighed og sikre, at ingen lades i stikken

- (b) Øge bestræbelserne på at få vedtaget politikker og tilvejebringe passende investeringer for at fremme kvinders og unges rettigheder og lette deres deltagelse i samfundslivet, civilsamfundet og økonomien og sikre, at de fuldt ud bidrager til inklusiv vækst og bæredygtig udvikling
- (c) Fremme beskyttelsen og overholdelsen af kvinders og pigers rettigheder, herunder økonomiske rettigheder, arbejdstagerrettigheder, seksuel og reproduktiv sundhed og rettigheder og forebygge enhver form for seksuel og kønsbestemt vold
- (d) Have særlig fokus på dem, der er dårligt stillet, sårbare og marginaliserede, bl.a. børn, ældre, personer med handicap, LGBTI og oprindelige folk. Dette omfatter fremme af overgangen fra institutionel pleje til pleje i nærmiljøet for børn
- (e) Fremme en integreret tilgang til at hjælpe lokalsamfund, navnlig de fattigste, med at få bedre adgang til basale ydelser
- (f) Støtte tilvejebringelsen af et sikkert og udviklende miljø for børn som et vigtigt led i at fremme en sund ungdom, som kan udnytte sit fulde potentiale
- (g) Støtte universel adgang til tilstrækkelige, sikre og nærende økonomisk overkommelige fødevarer, især for dem, der er mest udsatte, og øge fødevarer- og ernæringsikkerheden, navnlig i lande, der befinder sig i langvarige eller tilbagevendende kriser
- (h) Støtte universel adgang til sikkert og tilstrækkeligt drikkevand, sanitet og hygiejne og bæredygtig og integreret vandforvaltning
- (i) Etablere en universel sundhedsdækning med lige adgang til økonomisk overkommelige sundhedsydelser af god kvalitet, bl.a. ved at støtte opbygning af store, gode og robuste sundhedssystemer og øge kapaciteten til tidlig varsling, risikobegrænsning, risikostyring og genopretning
- (j) Støtte en universel og rimelig social beskyttelse og styrke sociale sikkerhedsnet med henblik på at garantere en basisindkomst, forhindre ekstrem fattigdom og opbygge større modstandskraft
- (k) Fremme en inklusiv og bæredygtig byudvikling for at afhjælpe uligheder i byer, idet der fokuseres på personer med størst behov
- (l) Hjælpe lokale myndigheder med at forbedre leveringen af basale tjenester og sikre lige adgang til fødevarer og til anstændige og økonomisk overkommelige boliger samt med at forbedre livskvaliteten, især for personer, der lever i uofficielle bosættelser og slumkvarterer
- (m) Fremme inklusiv og formel, uformel og ikkeformel uddannelse af ordenlig kvalitet for alle på alle niveauer, inklusive teknisk uddannelse og erhvervsuddannelse, bl.a. i nødsituationer og krisesituationer, herunder ved brug af IT-teknologi til at forbedre undervisning og indlæring
- (n) Fremme kapacitetsopbygning, læringsmobilitet til, fra eller mellem partnerlande, samt samarbejde og politisk dialog med institutioner, organisationer, lokale forvaltningsorganer og -myndigheder fra disse lande
- (o) Fremme samarbejde inden for videnskab, teknologi og forskning og åbne data og innovation
- (p) Øge koordineringen mellem alle relevante aktører for at bistå med overgangen fra en nødsituation til udviklingsfasen

- (q) Fremme interkulturel dialog og kulturel diversitet i enhver form, bevare og fremme kulturarv og udnytte den kreative industris potentiale for at skabe bæredygtig, social og økonomiske udvikling
- (r) Fremme værdigheden og modstandskraften hos personer, der er tvangsfordrevne på længere sigt, samt deres inklusion i det økonomiske og sociale liv i værtslandet og værtssamfundet.

3. Migration og mobilitet

- (a) Styrke partnerskaber om migration og mobilitet baseret på en integreret og afbalanceret tilgang, som dækker alle aspekter af migration, f.eks. hjælp til gennemførelsen af Unionens bilaterale eller regionale aftaler og ordninger, bl.a. mobilitetspartnerskaber
- (b) Støtte en holdbar reintegration af tilbagevendende migranter
- (c) Tackle og begrænse de grundlæggende årsager til irregulær migration og tvangsfordrivelse
- (d) Tackle irregulær migration, menneskehandel og smugling af migranter og øge samarbejdet om integreret grænseforvaltning
- (e) Styrke den videnskabelige, menneskelige og institutionelle kapacitet til at styre migration
- (f) Fremme effektive migrationspolitikker, der er baseret på menneskerettigheder, bl.a. beskyttelsesprogrammer
- (g) Skabe betingelser, som fremmer lovlig migration og velforvaltet mobilitet, mellemfolkelige kontakter, og som gør det muligt at udnytte udviklingsmulighederne ved migration bedst muligt
- (h) Sikre beskyttelse af migranter og tvangsfordrevne personer
- (i) Støtte udviklingsbaserede løsninger for tvangsfordrevne personer og deres værtssamfund
- (j) Støtte diasporasamfunds engagement i oprindelseslandene
- (k) Fremme hurtigere, billigere og sikrere pengeoverførsler i både kilde- og modtagerlande og derved øge udviklingsmulighederne.

PLANETEN

4. Miljø og klimaændringer

- (a) Styrke den videnskabelige, menneskelige og institutionelle kapacitet til klima- og miljøforvaltning, til klima- og miljøintegration og klima- og miljøovervågning. Forbedre regional og national klimaforvaltning
- (b) Støtte parternes bestræbelser på at opfylde deres forpligtelser vedrørende klimaændringer i overensstemmelse med Parisaftalen om klimaændringer, herunder gennemførelsen af nationalt bestemte bidrag (NDC) og handlingsplaner for modvirkning af og tilpasning til klimaændringer, bl.a. synergier mellem disse
- (c) Udvikle og/eller styrke bæredygtig grøn og blå vækst i alle økonomiske sektorer

- (d) Styrke bæredygtigt energisamarbejde. Fremme og øge samarbejdet om energieffektivitet og brugen af vedvarende energikilder
- (e) Forbedre lokale, nationale, regionale og kontinentale multimodale transportnet og -tjenester for at skabe flere muligheder for bæredygtig klimarobust økonomisk udvikling og beskæftigelse med henblik på kulstoffattig, klimarobust udvikling. Styrke transportfaciliteringen og -liberaliseringen, øge bæredygtigheden og færdselssikkerheden og gøre transportsektoren mere robust
- (f) Styrke inddragelsen af lokalsamfund i klimaindsatsen, bevarelsen af økosystemer og forvaltningen af naturressourcer. Fremme bæredygtig byudvikling og resiliens i byområder
- (g) Fremme bevarelsen, den bæredygtige forvaltning, udnyttelsen og genopretningen af naturressourcer, fremme sunde økosystemer, stoppe tabet af biodiversitet og beskytte vilde dyr
- (h) Fremme integreret og bæredygtig forvaltning af vandressourcer og samarbejde om vand på tværs af grænser
- (i) Fremme bevarelsen og forøgelsen af kulstoflagre gennem bæredygtig forvaltning af arealanvendelse, fremme ændringer i arealanvendelse og skovbrug og bekæmpe miljøødelæggelse, ørkendannelse og jordforringelse
- (j) Begrænse skovrydning, fremme retshåndhævelse, god forvaltningspraksis og handel på skovbrugsområdet (FLEGT) og bekæmpe ulovlig skovhugst og handel med ulovligt træ og træprodukter
- (k) Støtte havforvaltning, herunder beskyttelse, genopretning og bevarelse af kyst- og havområder i enhver form, også økosystemer, støtte bekæmpelse af havaffald og ulovligt, urapporteret og ureguleret fiskeri ("IUU-fiskeri") og beskytte havets biodiversitet
- (l) Styrke regional reduktion af katastroferisici og regional modstandsdygtighed i synergi med politikker og foranstaltninger vedrørende tilpasning til klimaændringer
- (m) Fremme ressourceeffektivitet og bæredygtigt forbrug og bæredygtig produktion, bl.a. ved at tackle forurening og ved fornuftig forvaltning af kemikalier og affald
- (n) Støtte bestræbelser på at forbedre en bæredygtig økonomisk diversificering, konkurrencedygtigheden, handelen og den private sektors udvikling med særligt fokus på kulstoffattig klimaresistent grøn vækst, mikrovirksomheder, SMV'er og kooperativer, idet fordelene ved gældende handelsaftaler med EU udnyttes

VELSTAND

5. Inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst og anstændig beskæftigelse

- (a) Støtte iværksætter, anstændig beskæftigelse og beskæftigelsesegnethed gennem udvikling af færdigheder og kompetencer, bl.a. uddannelse, forbedrede arbejdstagerrettigheder og arbejdsvilkår og skabelse af nye muligheder, især for unge
- (b) Støtte nationale udviklingsveje, der giver størst mulige positive sociale resultater og virkninger, og fremme progressiv beskatning og omfordelingspolitikker
- (c) Forbedre virksomheds- og investeringsklimaet ved at skabe reguleringsmæssige rammer, der fremmer økonomisk udvikling og støtter virksomheder, navnlig

mikrovirksomheder og SMV'er, når de skal udvide deres virksomheder og skabe beskæftigelse

- (d) Styrke social og miljømæssig bæredygtighed, virksomheders sociale ansvar og ansvarlig forretningsskik i alle værdikæder
- (e) Øge effektiviteten i offentlige udgifter og fremme en mere strategisk anvendelse af offentlige midler, herunder ved blandingsinstrumenter, med henblik på at tilvejebringe yderligere offentlige og private investeringer
- (f) Forstærke byers potentiale som centre for bæredygtig og inklusiv vækst og innovation
- (g) Fremme intern økonomisk, social og territorial samhørighed ved at skabe stærkere forbindelser mellem by- og landområder og fremme udviklingen af turistsektoren som katalysator for bæredygtig udvikling
- (h) Forstærke og diversificere landbrugets og fødevarers værdikæder, fremme økonomisk diversificering, værdiforøgelse, regional integration, konkurrencedygtighed og handel og styrke bæredygtige, kulstoffattige innovationer, der kan modstå klimaændringer
- (i) Støtte bæredygtig fiskeriforvaltning og bæredygtig akvakultur
- (j) Fremme universal adgang til bæredygtig energi og en klimaresistent, ressourceeffektiv og cirkulær lavemissionsøkonomi i overensstemmelse med Parisaftalen om klimaændringer
- (k) Fremme intelligent, bæredygtig, inklusiv og sikker mobilitet og forbedre transportforbindelserne med Unionen
- (l) Fremme økonomisk overkommelig, inklusiv og pålidelig digital konnektivitet og styrke den digitale økonomi
- (m) Udvikle og styrke markeder og sektorer på en måde, der fremmer inklusiv og bæredygtig vækst
- (n) Støtte den regionale integrationsdagsorden, fordelagtige handelspolitikker og konsolideringen og gennemførelsen af handelsaftaler mellem EU og dets partnere
- (o) Fremme samarbejdet inden for videnskab, teknologi og forskning og åbne data og innovation
- (p) Fremme interkulturel dialog og kulturel diversitet i alle former og bevare og fremme kulturarven
- (q) Anspore kvinder til at spille en større økonomisk rolle og en større rolle i beslutningstagningen
- (r) Forbedre adgangen til anstændigt arbejde og skabe mere inklusive og velfungerende arbejdsmarkeder og beskæftigelsespolitikker, der tager sigter på at skabe anstændigt arbejde for alle, især unge
- (s) Fremme retfærdig, bæredygtig og uhindret adgang til udvindingsindustrien.

FRED

6. Sikkerhed, stabilitet og fred

- (a) Bidrage til fred og stabilitet ved at opbygge staters, samfunds, lokalsamfunds og enkeltpersoners modstandskraft over for politiske, økonomiske, miljømæssige, demografiske og samfundsmæssige pres og chok
- (b) Støtte konfliktforebyggelse, tidlig varsling og fredopbygning gennem mægling, krisestyring og stabilisering
- (c) Støtte reformer af sikkerhedssektoren, som gradvis giver både den enkelte person og staten en mere effektiv og ansvarlig sikkerhed for bæredygtig udvikling
- (d) Støtte kapacitetsopbygning hos militære aktører til støtte for udvikling og sikkerhed for udvikling (CBSD)
- (e) Støtte regionale og internationale initiativer, der bidrager til sikkerhed, stabilitet og fred
- (f) Forebygge og bekæmpe radikaliserings, der fører til voldelig ekstremisme og terrorisme
- (g) Bekæmpe enhver form for vold, korrupsion, organiseret kriminalitet og hvidvaskning af penge
- (h) Fremme grænseoverskridende samarbejde om bæredygtig forvaltning af fælles naturressourcer
- (i) Samarbejde med tredjelande om fredelig anvendelse af nuklear energi, bl.a. ved hjælp af kapacitetsopbygning og udvikling af infrastruktur i tredjelande inden for sundhed, landbrug og fødevarerikkerhed, og støtte sociale foranstaltninger, der handler om at tackle konsekvenserne af et strålingsuheld for den mest sårbare del af befolkningen og tager sigte på at forbedre deres levevilkår, og fremme videnforvaltning og uddannelse inden for nukleare områder
- (j) Øge maritim sikkerhed med henblik på kunne opnå sikre, rene og bæredygtigt forvaltede have
- (k) Støtte kapacitetsopbygning inden for cybersikkerhed, modstandsdygtige digitale net, databeskyttelse og privatlivets fred.

PARTNERSKAB

7. Partnerskab

- (a) Øge landenes ejerskab, partnerskabet og dialogen for at bidrage til at gøre alle aspekter af udviklingssamarbejdet mere effektive (med særlig fokus på de specifikke udfordringer for de mindst udviklede lande og lande berørt af konflikter samt specifikke midlertidige udfordringer i mere udviklede udviklingslande)
- (b) Uddybe den politiske, økonomiske, sociale, miljømæssige og kulturelle dialog mellem Unionen og tredjelande og regionale organisationer og støtte opfyldelsen af bilaterale og internationale forpligtelser
- (c) Fremme gode naboskabsforbindelser, regional integration, øget konnektivitet, samarbejde og dialog
- (d) Fremme et gunstigt miljø for civilsamfundsorganisationer, herunder fonde, som øger deres meningsfulde og strukturerede deltagelse i indenrigspolitik og deres kapacitet til at udfylde rollen som uafhængige udviklings- og forvaltningsaktører, og styrke nye former for partnerskab med civilsamfundsorganisationer, som fremmer en

omfattende og struktureret dialog med Unionen og den effektive anvendelse af landekøreplaner for EU's samarbejde med civilsamfundet

- (e) Samarbejde med lokale myndigheder og støtte deres rolle som politiske beslutningstagere og meningsdannere med henblik på at fremme lokaludvikling og en bedre forvaltning
- (f) Samarbejde mere effektivt med borgere i tredjelande, bl.a. ved hjælp af økonomisk, kulturelt og offentligt diplomati
- (g) Inddrage industrialiserede og mere udviklede udviklingslande i gennemførelsen af 2030-dagsordenen, globale offentlige goder og udfordringer, bl.a. i Syd-Syd-samarbejdet og trepartssamarbejdet
- (h) Anspore til regional integration og regionalt samarbejde på en resultatorienteret måde gennem støtte til regional integration og dialog.

B. *Særligt for naboskabsområdet*

- (a) Fremme øget politisk samarbejde
- (b) Støtte gennemførelsen af associeringsaftaler eller andre gældende og kommende aftaler og fælles associeringsdagsordener og partnerskabsprioriteter eller tilsvarende dokumenter
- (c) Fremme et stærkere partnerskab med samfund mellem Unionen og partnerskabslande, bl.a. ved mellemfolkelige kontakter
- (d) Øge det regionale samarbejde, især inden for rammerne af det østlige partnerskab, Middelhavsunionen, hele naboskabsområdet samt det grænseoverskridende samarbejde
- (e) Sikre en gradvis integration i Unionens indre marked og et øget sektorsamarbejde og samarbejde på tværs af sektorer, bl.a. via en tilnærmelse af lovgivning og harmonisering af reglerne til EU-standarder og andre relevante internationale standarder og forbedret markedsadgang, herunder gennem vidtgående og brede frihandelsområder med hertil knyttet institutionsopbygning og investeringer

BILAG III
INTERVENTIONSOMRÅDER FOR TEMATISKE PROGRAMMER

1. INTERVENTIONSOMRÅDER VEDRØRENDE MENNESKERETTIGHEDER OG DEMOKRATI

- Bidrage til at fremme de grundlæggende værdier om demokrati, retsstatsprincippet, menneskerettighedernes universalitet og udelelighed, respekt for den menneskelige værdighed, principperne om lighed og solidaritet samt respekt for grundsætningerne i De Forenede Nationers pagt og folkeretten
- Muliggøre samarbejde og partnerskab med civilsamfundet om menneskerettigheder og demokrati, herunder i vanskelige og hastende situationer. Der skal udarbejdes en sammenhængende og helhedsorienteret strategi på alle niveauer for nå nedenstående mål
- Opretholde menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder for alle og bidrage til at skabe samfund, hvor deltagelse, ikkediskrimination, tolerance, retfærdighed, ansvarlighed, solidaritet og ligestilling er gældende. Respekten for og overholdelsen af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder skal overvåges, fremmes og styrkes i overensstemmelse med principperne om menneskerettighedernes universalitet, udelelighed og indbyrdes afhængighed. Programmernes anvendelsesområde omfatter civile, politiske, økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Menneskerettighedsproblemer skal tackles ved at styrke civilsamfundet og beskytte og styrke menneskerettighedsforkæmpere også med hensyn til deres indskrænkede råderum
- Udvikle, øge og beskytte demokrati ved at gå i dybden med alle aspekter af demokratisk regeringsførelse, herunder ved at styrke demokratisk pluralisme, øge borgernes deltagelse og støtte troværdige, inklusive og gennemsigtige valgprocesser. Demokratiet skal styrkes ved at opretholde de vigtigste søjler i demokratiske systemer, bl.a. retsstatsprincippet, demokratiske normer og værdier, uafhængige medier, ansvarlige og inklusive institutioner, herunder politiske partier og parlamenter, og bekæmpelse af korruption. Valgobservation spiller en vigtig rolle i den bredere støtte til demokratiske processer. I denne kontekst skal EU's valgobservationer samt opfølgningen på henstillingerne fra EU's valgobservationsmissioner fortsat være en vigtig del af programmet
- Fremme effektive multilaterale og strategiske partnerskaber, der bidrager til at styrke internationale, regionale og nationale strukturers kapacitet til at fremme og beskytte menneskerettighederne, demokratiet og retsstatsprincippet. Strategiske partnerskaber skal styrkes med særlig fokus på FN's Højkommissariat for Menneskerettigheder (OHCHR), Den Internationale Straffedomstol (ICC) og relevante regionale og nationale menneskerettighedsmekanismer. Desuden skal programmet fremme uddannelse og forskning i menneskerettigheder og demokrati, herunder gennem netværket "Global Campus for Human Rights and Democracy".

2. INTERVENTIONSOMRÅDER FOR CIVILSAMFUNDSORGANISATIONER

1. Et inklusivt, deltagerorienteret, stærkt og uafhængigt civilt råderum i partnerlande

- (a) Skabe et gunstigt miljø for borgerdeltagelse og civilsamfundets foranstaltninger, herunder gennem fonde
- (b) Opbygge civilsamfundsorganisationer, bl.a. fonde, som både kan fungere som udviklings- og forvaltningsaktører
- (c) Øge kapaciteten i de netværk, platforme og alliancer, civilsamfundet har i partnerlandene.

2. Dialog om udviklingspolitik med og mellem civilsamfundsorganisationer

- (a) Fremme andre inklusive fora for flerpartsdialoger, herunder interaktion mellem borgere, civilsamfundsorganisationer, lokale myndigheder, medlemsstater, partnerlande og andre vigtige udviklingsaktører
- (b) Fremme samarbejde og erfaringsudveksling mellem aktører fra civilsamfundet
- (c) Sikre omfattende og strukturerede dialoger og partnerskaber med EU.

3. Europæiske borgeres bevidsthed og viden om og engagement i udviklingsspørgsmål

- (a) Give borgere mulighed for at øge deres engagement
- (b) Skabe opbakning i offentligheden i Unionen, kandidatlande og potentielle kandidater til bæredygtige og inklusive udviklingsstrategier i partnerlande.

3. INTERVENTIONSOMRÅDER VEDRØRENDE STABILITET OG FRED

1. Bistand til konfliktforebyggelse, fredsopbygning og kriseberedskab

Unionen skal yde teknisk og finansiel bistand, der omfatter støtte til foranstaltninger, der tager sigte på at opbygge og styrke partneres kapacitet til at forhindre konflikt, opbygge fred og afhjælpe behov før og efter en krisesituation, i tæt samarbejde med FN og andre internationale, regionale og subregionale organisationer samt staten og civilsamfundsaktører i forbindelse med deres indsats primært på følgende områder, bl.a. med særlig fokus på kvinders deltagelse:

- (a) tidlig varsling og risikoanalyse, der tager højde for konflikter, tillidsskabende foranstaltninger, mægling, dialog og forsoningsforanstaltninger
- (b) genopbygning efter konflikter og katastrofer
- (c) støtteaktioner til fordel for freds- og statsopbygning
- (d) konfliktforebyggelse og krisestyring
- (e) kapacitetsopbygning til støtte for sikkerhed og udvikling (CBSD).

2. Bistand til håndtering af globale og tværregionale trusler og ulmende trusler

Unionen skal yder teknisk og finansiel bistand til at støtte partnernes bestræbelser og Unionens foranstaltninger til håndtering af globale og tværregionale trusler og ulmende trusler, navnlig på følgende områder:

- (a) trusler mod lov og orden og mod individets sikkerhed, bl.a. terrorisme, voldelig ekstremisme, organiseret kriminalitet, cyberkriminalitet, hybride trusler, ulovlig handel, handel og transit
- (b) trusler mod det offentlige rum, vigtig infrastruktur, cybersikkerheden, folkesundheden eller miljømæssig stabilitet, maritime sikkerhedstrusler og trusler som følge af klimaændringer
- (c) minimering af risici af enten forsætlig, tilfældig eller naturlig art i forbindelse med kemiske, biologiske, radiologiske og nukleare materialer eller agenser og risici i forbindelse med anlæg eller lokaliteter
- (d) kapacitetsopbygning til støtte for sikkerhed og udvikling (CBSD).

4. INTERVENTIONSOMRÅDER FOR GLOBALE UDFORDRINGER

A. *PERSONER*

1. Sundhed

- (a) Udvikle vigtige elementer i et effektivt og omfattende sundhedssystem, der bedst tackles på overstatsligt niveau, for at sikre lige adgang til sundhedstjenester og seksuel og reproduktiv sundhed og rettigheder
- (b) Styrke globale initiativer, der er vigtige katalysatorer for universel sundhedsdækning, gennem globalt lederskab i en tilgang, hvor sundhedsaspektet indgår i alle politikker og omfatter hele plejeforløbet, herunder sundhedsfremme, fra forebyggelse til efterbehandling
- (c) Tackle trusler mod den globale sundhedssikkerhed ved hjælp af bekæmpelse af og forskning i overførbare sygdomme, omsætning af viden til produkter og politikker, der kan mindske den skiftende sygdomsbyrde (ikkeoverførbare sygdomme, alle former for fejlnæring og miljømæssige risikofaktorer), og påvirke de globale markeder med henblik på at forbedre adgangen til væsentlige sundhedsprodukter og -tjenester, især hvad angår seksuel og reproduktiv sundhed.

2. Uddannelse

- (a) Fremme fælles globale bestræbelser på at skabe inklusiv og rimelig uddannelse af ordentlig kvalitet på alle niveauer, herunder i nødsituationer og krisesituationer
- (b) Styrke viden, færdigheder og værdier gennem partnerskaber og alliancer med henblik på aktivt medborgerskab og produktive, inklusive og stærke samfund

- (c) Støtte globale tiltag til at mindske alle former for uligheder, såsom uligheder mellem piger/kvinder og drenge/mænd for at sikre, at alle har samme mulighed for at deltage i det økonomiske og sociale liv.

3. Kvinder og børn

- (a) Lede og støtte globale bestræbelser, partnerskaber og alliancer, der sigter på at afskaffe alle former for vold mod kvinder og piger, herunder fysisk, psykologisk, seksuel, økonomisk og andre former for vold og diskrimination, herunder den udelukkelse, som kvinder lider under på forskellige områder i deres private og offentlige liv
- (b) Fremme nye initiativer til at opbygge bedre ordninger for børns beskyttelse i tredjelande, som sikrer, at børn beskyttes mod alle former for vold, misbrug og misrøgt, bl.a. ved at fremme omlægningen fra institutionel pleje af børn til pleje i nærmiljøet.

4. Migration og tvangsfordrivelse

- (a) Sikre, at EU fortsat fører an, når det gælder om at præge alle aspekter af dagsordenen for styring af migration og tvangsfordrivelse
- (b) Styre og støtte globale og tværregionale politiske dialoger, bl.a. udveksling og samarbejde om migration og tvangsfordrivelse
- (c) Støtte opfyldelsen af internationale og europæiske forpligtelser vedrørende migration og tvangsfordrivelse, herunder ved en opfølgning på den globale aftale om migration og den globale aftale om flygtninge
- (d) Forbedre det globale evidensgrundlag, bl.a. om sammenhængen mellem migration og udvikling, og iværksætte foranstaltninger på forsøgsbasis med sigte på at udvikle innovative operationelle tiltag på området migration og tvangsfordrivelse.

5. Anstændigt arbejde, social beskyttelse og uligheder

- (a) Påvirke den globale dagsorden og støtte initiativer vedrørende integrering af en solid søjle om ligestilling og social retfærdighed i overensstemmelse med europæiske værdier
- (b) Bidrage til den globale dagsorden om anstændigt arbejde, især i globale værdikæder, og øge kendskabet til effektive beskæftigelsespolitikker, som svarer til arbejdsmarkedets behov, herunder erhvervsrettet uddannelse og livslang læring
- (c) Støtte globale initiativer om universel social beskyttelse, der efterlever princippet om effektivitet, bæredygtighed og ligestilling, herunder støtte til at tackle uligheder og sikre social samhørighed
- (d) Fortsætte den globale forskning og udvikling gennem social innovation, der fremmer social inklusion og handler om behovene i de mest sårbare dele af samfundet.

6. Kultur

- (a) Fremme initiativer, der skal sikre kulturel mangfoldighed og interkulturel dialog med henblik på fredelige sameksistens mellem forskellige befolkningsgrupper

- (b) Støtte kultur som et middel til bæredygtig social og økonomisk udvikling og styrke samarbejdet om kulturarv.

B. PLANETEN

1. Sikring af et godt miljø og håndtering af klimaændringer

- (a) Styrke global klima- og miljøforvaltning og gennemførelsen af Parisaftalen om klimaændringer, Riokonventionerne og andre multilaterale miljøaftaler
- (b) Bidrage til at EU's miljø- og klimaændringspolitikker afspejles i de eksterne politikker
- (c) Integrere miljømål, klimaændringsmål og mål for begrænsning af katastroferisici i politikker, planer og investeringer, bl.a. ved at skabe større viden og bedre oplysning
- (d) Gennemføre internationale og europæiske initiativer, der tager sigter på at fremme tilpasningen til og modvirkningen af klimaændringer og en klimaresistent lavemissionsudvikling, bl.a. ved gennemførelse af de nationalt bestemte bidrag (NDC) og klimaresistente lavemissionsstrategier, begrænse katastroferisici, tackle miljøforringelser og standse tabet af biodiversitet, fremme bevarelsen og en bæredygtig udnyttelse og forvaltning af land- og havøkosystemer og vedvarende naturressourcer, herunder land, vand, verdenshave, fiskeri og skovdrift, bekæmpe skovrydning, jordforringelse, ulovlig skovhugst og handel med vilde dyr, bekæmpe forurening og sikre et sundt miljø, løse nye klima- og miljøproblemer, fremme ressourceeffektivitet, bæredygtigt forbrug og produktion og forsvarlig forvaltning af kemikalier og affald og støtte omlægningen til klimaresistent grøn lavemissionsøkonomi og cirkulære økonomi.

2. Bæredygtig energi

- (a) Støtte globale bestræbelser, forpligtelser, partnerskaber og alliancer, herunder omlægning til bæredygtig energi
- (b) Anspore partnerlandes regeringer til at bakke op om reformer af energisektorpolitikken og energimarkedet, således at der skabes et gunstigt miljø for investeringer, der øger adgangen til energiydelser, der er økonomisk overkommelige, moderne, pålidelige og bæredygtige med stærkt fokus på vedvarende energi og energieffektivitet
- (c) Undersøge, fastlægge og fremme økonomisk rentable forretningsmodeller med et skalerbarheds- og reproducerbarhedspotentiale og gøre disse til normen globalt, skabe innovative og digitale teknologier ved hjælp af innovativ forskning, sikre øget effektivitet, især for decentrale løsninger, og sikre adgang til energi ved hjælp af vedvarende energi, herunder i områder, hvor den lokale markedskapacitet er begrænset.

C. VELSTAND

1. Bæredygtig og inklusiv vækst, anstændigt arbejde og inddragelse af den private sektor

- (a) Fremme bæredygtig privat investering ved hjælp af innovative finansieringsmekanismer og risikodeling
- (b) Forbedre erhvervs- og investeringsklimaet, støtte offentlig-privat dialog og opbygge mikrovirksomheders og små og mellemstore virksomheders kapacitet
- (c) Støtte Unionens handelspolitik og handelsaftaler og gennemførelsen heraf og forbedre adgangen til partnerlandes markeder og øge handels-, investerings- og forretningsmulighederne for virksomheder i Unionen samtidig med, at hindringer for markedsadgang og investeringer fjernes
- (d) Fremme en effektiv politiksammensætning, der fremmer økonomisk diversificering, værdiforøgelse, regional integration og bæredygtig grøn og blå økonomi
- (e) Fremme adgang til digitale teknologier, bl.a. ved at fremme adgangen til finansiering og finansiel inklusion
- (f) Fremme bæredygtigt forbrug og produktion og innovative teknologier og praksisser for cirkulær og ressourceeffektiv lavemissionsøkonomi.

2. Fødevarer- og ernæringsikkerhed

- (a) Støtte og påvirke internationale strategier, organisationer, mekanismer og aktører, der lancerer større globale politiske spørgsmål om og politikammer for fødevarer- og ernæringsikkerhed
- (b) Forbedre globale offentlige goder og fortsætte kampen mod sult og fejlernæring. Værktøjer som det globale netværk om fødevarerkrise øger kapaciteten til at reagere på fødevarer- og ernæringskrise på en måde, der sikrer sammenhæng mellem humanitær bistand, udvikling og fred (og bidrager dermed til at tilvejebringe ressourcer under søjle 3)
- (c) På globalt niveau bekræfte den centrale rolle, som bæredygtigt landbrug, fiskeri og akvakultur spiller for at øge fødevarerikkerheden, udrydde fattigdommen, skabe beskæftigelse, sikre begrænsning af og tilpasning til klimaændringer og skabe modstandsdygtighed og sunde økosystemer
- (d) Skabe innovation gennem international forskning og styrke den globale viden og ekspertise, især om tilpasning til og begrænsning af klimaændringer, agrobiodiversitet, globale og inklusive værdikæder, fødevarerikkerhed, ansvarlige investering, forvaltning af land og rådighed over naturressourcer.

D. PARTNERSKABER

1. Styrkelse af de lokale myndigheders rolle som udviklingsaktører

- (a) Styrke kapaciteten i de europæiske og sydlige lokale myndigheders netværk, platforme og alliancer for at sikre en omfattende og løbende politisk dialog på udviklingsområdet og fremme demokratisk forvaltning, bl.a. ved den territoriale tilgang til lokal udvikling
- (b) Øge interaktionen med europæiske borgere om udviklingsspørgsmål (oplysning, videndeling og engagement), især i forbindelse med de relevante mål for bæredygtig udvikling, herunder i Unionen og kandidatlande og potentielle kandidater.

2. **Fremme inklusive samfund, forsvarlig økonomisk forvaltning, herunder fair og inklusiv anvendelse af indenlandske indtægter, gennemsigtig forvaltning af offentlige midler og effektive og inklusive offentlige udgifter.**

BILAG IV
INTERVENTIONSOMRÅDER FOR FORANSTALTNINGER VEDRØRENDE
HURTIG REAKTION

1. Foranstaltninger, der bidrager til stabilitet og kriseforebyggelse i hastetilfælde, i tilfælde af begyndende kriser og eksisterende kriser og i efterkrisesituationer

Foranstaltninger vedrørende hurtig reaktion omhandlet i artikel 4, stk. 4, litra a), skal udformes med henblik på at muliggøre en effektiv EU-indsats i følgende ekstraordinære og uforudsete situationer:

- (a) i hastetilfælde og i tilfælde af kriser, begyndende kriser og naturkatastrofer
- (b) i situationer, der udgør en trussel mod demokratiet, lov og orden, beskyttelsen af menneskerettighederne og de grundlæggende frihedsrettigheder eller enkeltpersoners sikkerhed, navnlig personer, der er udsat for kønsrelateret vold i situationer med ustabilitet
- (c) i situationer, der truer med at udvikle sig til en væbnet konflikt eller med alvorligt at destabilisere det eller de berørte tredjelande.

2. Foranstaltninger, der bidrager til øge modstandskraften og knytte forbindelser mellem humanitær bistand og udviklingsforanstaltninger

Foranstaltninger vedrørende hurtig reaktion omhandlet i artikel 4, stk. 4, litra b), skal udformes med henblik på effektivt at styrke modstandskraften og knytte forbindelser mellem humanitær bistand og udviklingsforanstaltninger, som ikke hurtigt kan tackles som led i geografiske og tematiske programmer.

Sådanne foranstaltninger kan bestå i at:

- (a) styrke modstandsdygtigheden ved at støtte enkeltpersoner, lokalsamfund, institutioner og lande, således at de er bedre forberedte på og bedre kan klare, tilpasse sig og hurtigt komme sig over politisk pres og chok, naturkatastrofer, menneskeskabte katastrofer, konflikter og globale trusler, bl.a. ved - i tilfælde af stort pres - at styrke en stats kapacitet til hurtigt at opbygge, fastholde eller genskabe centrale funktioner og sikre grundlæggende social og politisk samhørighed, og ved at styrke samfundets, lokalsamfundenes og den enkelte persons evne til at udnytte muligheder og begrænse risici på en fredelig og rolig måde og til at opbygge, fastholde eller genskabe indkomstmuligheder i tilfælde af betydeligt pres
- (b) begrænse de kortsigtede negative følger af udefra kommende chok, der skaber makroøkonomisk uroligheder, og sikre samfundsøkonomiske reformer og vigtige offentlige udgifter til samfundsøkonomisk udvikling og fattigdomsreduktion
- (c) iværksætte kortsigtede foranstaltninger med henblik på sanering og genopbygning, således at ofre for naturkatastrofer eller menneskeskabte katastrofer, konflikter og globale trusler kan drage fordel af et minimum af samfundsøkonomisk integration og hurtigst muligt skabe vilkårene for at genoptage udviklingen på grundlag af langsigtede mål, der fastsættes af de pågældende regioner og lande. Dette indebærer at afhjælpe de presserende og umiddelbare behov, der følger af, at mennesker er blevet fordrevet (flygtninge, internt fordrevne og repatrierede) som følge af naturkatastrofer eller menneskeskabte katastrofer

- (d) hjælpe staten eller regionen med at etablere kortsigtede mekanismer til katastroforebyggelse og katastrofeberedskab, bl.a. til forudsigelse og hurtig varsling, med henblik på at mindske følgerne af katastrofer.

3. Foranstaltninger, der tjener udenrigspolitiske behov og prioriteter

De foranstaltninger vedrørende hurtig reaktion, der træffes med henblik på at støtte målene i artikel 4, stk. 4, litra c), skal støtte Unionens udenrigspolitik på tværs af politiske, økonomiske og sikkerhedsmæssige spørgsmål. De skal sætte Unionen i stand til at reagere, hvis der er akutte eller vigtige udenrigspolitiske hensyn eller muligheder for at opfylde mål, som forudsætter en hurtig reaktion, og som vanskeligt kan tilgodeses på anden vis.

Sådanne foranstaltninger kan bestå i at:

- (a) støtte Unionens bilaterale, regionale og interregionale samarbejdsstrategier, som fremmer politisk dialog og udvikler kollektive tilgange til og svar på udfordringer af global karakter, herunder migrations- og sikkerhedsanliggender, og som udnytter muligheder i denne henseende
- (b) støtte Unionens handelspolitik og handelsaftaler og gennemførelsen heraf, forbedre adgangen til partnerlandes markeder og øge handels-, investerings- og forretningsmuligheder for virksomheder fra Unionen, især SMV'er, samtidig med at hindringer for markedsadgang og investeringer fjernes ved hjælp af økonomisk diplomati og samarbejde på erhvervs- og lovgivningsområdet
- (c) bidrage til gennemførelsen af den internationale dimension af interne EU-politikker, såsom miljø, klimaændringer, energi og samarbejde om forvaltning og styring af verdenshavene
- (d) fremme den brede forståelse af Unionen og af dens synlighed og rolle på den globale scene gennem strategisk kommunikation, offentligt diplomati, mellemfolkelige forbindelser, kulturelt diplomati, samarbejde om uddannelsesmæssige og akademiske forhold samt opsøgende arbejde med henblik på at fremme Unionens værdier og interesser.

Foranstaltningerne skal gennemføre innovative politikker eller initiativer, som svarer til aktuelle eller kommende behov, muligheder og prioriteter på kort og mellemlang sigt, herunder muligheden for at underbygge fremtidige foranstaltninger under geografiske eller tematiske programmer. De skal fokusere på at udbyde Unionens forbindelser og dialog og bygge partnerskaber og alliancer med vigtige lande af strategisk interesse, især de nye vækstøkonomier og mellemindkomstlande, som spiller en stadig vigtigere rolle i globale anliggender, den globale forvaltning, udenrigspolitikken, den internationale økonomi og multilaterale fora.

BILAG V
PRIORITEREDE OMRÅDER FOR FORANSTALTNINGER UNDER EFSD+, SOM
ER OMFATTET AF GARANTIEEN FOR FORANSTALTNINGER UDADTIL

EFSD+-foranstaltninger, som er berettigede til støtte fra garantien for foranstaltninger udadtil, skal især tage sigte på at:

- (a) tilvejebringe finansiering og støtte til den private og kooperative sektors udvikling i overensstemmelse med betingelserne i [finansforordningens] artikel 209, stk. 2, med særligt fokus på lokale virksomheder, mikrovirksomheder og små og mellemstore virksomheder, på at fremme anstændigt arbejde og på ansprende europæiske virksomheder til at bidrage til formålet med EFSD+
- (b) tackle hindringer for private investeringer ved at formidle finansielle instrumenter, som kan være denomineret i det berørte partnerlands lokale valuta, herunder "first-loss"-garantier til porteføljer, garantier til projekter i den private sektor, f.eks. lånegarantier til små og mellemstore virksomheder, og garantier til specifikke risici til infrastrukturprojekter samt anden risikovillig kapital
- (c) mobilisere finansiering fra den private sektor med særlig fokus på mikrovirksomheder og små og mellemstore virksomheder ved at fjerne flaskehalse og hindringer for investeringer
- (d) styrke samfundsøkonomiske sektorer og områder og hertil knyttet offentlig og privat infrastruktur, herunder vedvarende og bæredygtig energi, vand- og affaldshåndtering, transport, informations- og kommunikationsteknologier, såvel som miljø, bæredygtig brug af naturressourcer, bæredygtigt landbrug og blå økonomi samt social infrastruktur, sundhed og menneskelig kapital med henblik på at forbedre de samfundsøkonomiske rammer
- (e) bidrage til klimaindsats og miljøbeskyttelse og -forvaltning
- (f) bidrage til at fremme bæredygtig udvikling, til at imødegå specifikke grundlæggende årsager til migration, herunder ulovlig migration, samt til at fremme transit- og værtssamfundenes modstandsdygtighed, og bidrage til en holdbar reintegration af migranter, der vender tilbage til deres oprindelseslande, under behørig hensyntagen til styrkelse af retsstaten, god regeringsførelse og menneskerettigheder.

BILAG VI FORVALTNING AF EFSD+

1. EFSD+'s struktur

1. EFSD+ består af regionale investeringsplatforme, der oprettes på grundlag af de arbejdsmetoder, procedurer og strukturer, der gælder for Unionens eksisterende eksterne blandingsfaciliteter, som kan kombinere deres blandingsforanstaltninger og foranstaltninger, som er omfattet af garantien for foranstaltninger udadtil under EFSD+.
2. Kommissionen varetager forvaltningen af EFSD+.

2. EFSD+'s strategiske udvalg

1. I forbindelse med forvaltningen af EFSD+ bistår Kommissionen af et strategisk udvalg, medmindre der er tale om foranstaltninger, der er omfattet af EU's udvidelsespolitik og finansieres af [IPA III], hvis strategiske udvalg varetages under investeringsrammen for Vestbalkan.
2. Det strategiske udvalg rådgiver Kommissionen om de strategiske retningslinjer og prioriteter for investeringer, der foretages med støtte fra garantien for foranstaltninger udadtil under EFSD+, og bidrager til at sikre deres overensstemmelse med de vejledende principper og mål for Unionens optræden udadtil, Unionens udviklingspolitik, den europæiske naboskabspolitik, målene i artikel 3 i denne forordning og formålet med EFSD+, jf. artikel 26. Det bistår også Kommissionen med at fastlægge de overordnede investeringsmål for anvendelsen af garantien for foranstaltninger udadtil med henblik på at støtte EFSD+-foranstaltninger og overvåger, at der er en passende og varieret geografisk og tematisk dækning for investeringsvinduer.
3. Det strategiske udvalg støtter ligeledes den overordnede koordinering, komplementaritet og sammenhæng mellem de regionale investeringsplatforme, mellem den eksterne investeringsplans tre søjler, mellem den eksterne investeringsplan og Unionens øvrige indsats med hensyn til migration og gennemførelsen af 2030-dagsordenen og med andre programmer i denne forordning.
4. Det strategiske udvalg udgøres af repræsentanter for Kommissionen, den højtstående repræsentant, alle medlemsstater og Den Europæiske Investeringsbank. Europa-Parlamentet har observatørstatus. Bidragsydere, støtteberettigede modparter, partnerlande, relevante regionale organisationer og andre interessenter kan tildeles status som observatører, når det er relevant. Det strategiske udvalg høres, inden eventuelle nye observatører inddrages. Det strategiske udvalg ledes af Kommissionen og den højtstående repræsentant i fællesskab.
5. Det strategiske udvalg mødes mindst to gange om året og vedtager, om muligt, udtalelser ved konsensus. Yderligere møder kan til enhver tid arrangeres af formanden eller på anmodning af en tredjedel af dets medlemmer. Såfremt der ikke kan opnås konsensus, anvendes stemmerettighederne som vedtaget på det første møde i det strategiske udvalg og fastlagt i dets forretningsorden. Disse stemmerettigheder skal tage behørigt hensyn til finansieringskilden. I forretningsordenen fastsættes rammerne for observatørernes rolle. Referaterne fra og dagsordenerne for det strategiske udvalgs møder offentliggøres, efter at de er blevet godkendt.

6. Kommissionen aflægger årligt rapport til det strategiske udvalg om de fremskridt, der er gjort med hensyn til gennemførelsen af EFSD+. Det strategiske udvalg for investeringsrammen for Vestbalkan oplyser, hvilke fremskridt der er gjort med gennemførelsen af garantiinstrument for udvidelsesregionen for at supplere ovennævnte indberetning. Det strategiske udvalg organiserer regelmæssigt en høring af relevante interessenter om de strategiske retningslinjer for og gennemførelsen af EFSD+.
7. Det forhold, at der er to strategiske udvalg, må ikke have indflydelse på behovet for at have en fælles EFSD+-ramme for risikostyring.

3. Regionale administrative udvalg

De regionale administrative udvalg for regionale investeringsplatforme bistår på gennemførelsesniveauet Kommissionen med at opstille regionale og sektormæssige investeringsmål og fastlægge regionale, sektormæssige og tematiske investeringsvinduer og afgiver udtalelser om blandingsforanstaltninger og om anvendelsen af garantien for foranstaltninger udadtil, som dækker EFSD+-foranstaltninger.

BILAG VII
LISTE OVER DE VIGTIGSTE PERFORMANCEINDIKATORER

I overensstemmelse med målene for bæredygtig udvikling anvendes følgende liste over vigtige performanceindikatorer som en hjælp til at måle Unionens bidrag til opfyldelsen af de specifikke mål.

- (1) Point for gennemførelse af retsstatsprincippet
- (2) Andel af befolkningen, der lever under den internationale fattigdomsgrænse
- (3) Antallet af kvinder i den reproduktive alder, halvstore piger og børn under 5, som fik gavn af ernæringsprogrammer med EU-støtte
- (4) Antallet af 1-årige, der fuldt ud er vaccineret med EU-støtte
- (5) Antallet af studerende, der er tilmeldt uddannelse på primær- og/eller sekundærtrinnet og erhvervsuddannelse med EU-støtte
- (6) Drivhusgasemissioner, der er reduceret eller undgået (Ktons CO₂eq) med EU-støtte
- (7) Areal af hav-, land- og ferskvandsøkosystemer, der beskyttes og/eller forvaltes bæredygtigt med EU-støtte
- (8) Opnået løftestangeffekt og multiplikatoreffekt som følge af investeringer
- (9) Indikator for politisk stabilitet og fravær af vold
- (10) Antal processer vedrørende partnerlandets praksis i forbindelse med handel, investering og forretning eller fremme af den eksterne dimension af EU's interne politikker, der har blevet påvirket

Alle indikatorer skal være kønsopdelte, når dette er relevant.